

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie

**De invloed van het Spaanse villa-arrest op de Belastingdienst als
eiser**

Naam student: Diren Özdoğan
Studentnummer: 359774
Begeleider: mr. M.P.L. Adriaansen
Rotterdam

Inhoudsopgave

H1 Inleiding	3
<i>1.1 Het Spaanse villa-arrest</i>	3
Het Spaanse villa-arrest	4
<i>1.2 Relevantie en doel</i>	4
<i>1.3 Centrale vraag en deelvragen</i>	6
<i>1.4 Onderzoeksmethode en opzet</i>	6
<i>1.5 Afbakening</i>	7
<i>1.6 Leeswijzer</i>	7
H2 Het Spaanse villa-arrest	8
<i>2.1 Theorie en jurisprudentie vóór het Spaanse villa-arrest</i>	8
<i>2.2 De Belastingdienst als eiser</i>	13
<i>2.3 Het Spaanse villa-arrest</i>	15
<i>2.4 Onduidelijkheid</i>	16
<i>2.5 Invloed op de Belastingdienst als eiser</i>	19
H3 Latere uitspraken	21
<i>3.1 Beroep op het Spaanse villa-arrest</i>	21
<i>3.2 Tulip Air en RCI</i>	24
H4 Conclusie	28
<i>4.1 Inleiding</i>	28
<i>4.2 Samenvatting</i>	28
<i>4.3 Conclusie</i>	30
H5 Discussie	32
Literatuurlijst	34

H1 Inleiding

1.1 Het Spaanse villa-arrest

Sinds de economische crisis zijn bestuurders van rechtspersonen steeds vaker het mikpunt van kritiek.¹ De bestuurders worden beschuldigd van “zakken vullen” en egoïsme.² In een tijd dat grote bedrijven en daarmee ook veel werkgelegenheid risico lopen worden de bestuurders met een vergrootglas bekeken, wat met enige regelmaat leidt tot fricties.³ Het is interessant dat in Nederland bestuurders van rechtspersonen een schild hebben in de vorm van rechtspersoonlijkheid. Deze bescherming, die de bestuurders genieten heeft immer mijn belangstelling gewekt. Voor een scriptie-onderwerp ben ik dan ook op zoek gegaan naar een interessant vraagstuk, dat hiermee verband houdt.

Conform art 2:9 van het Burgerlijk Wetboek dient het bestuur zijn taken “naar behoren” te vervullen ten aanzien van de rechtspersoon. Dit wordt ook wel de interne bestuurdersaansprakelijkheid genoemd. Daarnaast is er de externe bestuurdersaansprakelijkheid. Dit is de aansprakelijkheid van het bestuur ten aanzien van een curator (art. 2:148 en 2:248 BW) of ten aanzien van derden (art. 6:162 BW). Dit laatste onderdeel van de externe bestuurdersaansprakelijkheid heeft de laatste tijd voor onduidelijkheid gezorgd. Niet zozeer het artikel zelf, maar de uitspraak, die de Hoge Raad op 23 november 2012 deed, was hiervan de oorzaak.⁴

Voorheen kon een bestuurder persoonlijk aansprakelijk worden gehouden van onrechtmatige daad indien hem een voldoende ernstig verwijt kon worden gemaakt.⁵ Maar op 23 november 2012 achtte de Hoge Raad, in het zogenaamde Spaanse villa-arrest, een bestuurder persoonlijk aansprakelijk zonder dat er sprake was van een voldoende ernstig verwijt. De bestuurder werd persoonlijk aansprakelijk gesteld op grond van onrechtmatige daad, omdat de bestuurder een op hem *persoonlijk* rustende zorgvuldigheidnorm had geschonden. Door de uitspraak rees de vraag of de Hoge Raad de maatstaf om bestuurders aansprakelijk te stellen op grond van

¹ Grunsvan 2011.

² *Trouw* 9 september 2011.

³ de Jonge&Klaassen 2016.

⁴ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

⁵ HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB952.

onrechtmatige daad had veranderd.⁶ Deze verandering zou van invloed kunnen zijn op de bestuurders, maar ook op de eisers. Één van de mogelijke eisers is de Belastingdienst. Een verandering in de maatstaf, die wordt gehanteerd door de rechters heeft hiermee dus ook invloed op de positie van de Belastingdienst als eiser.

Enkele auteurs binnen het ondernemingsrecht zoals Raaijmakers en Olden zijn van mening dat de drempel om bestuurders aansprakelijk te stellen door de uitspraak van de Hoge Raad werd verlaagd. Zo meent Raaijmakers dat het makkelijker wordt om bestuurders aansprakelijk te stellen.⁷ Anderen zoals Stolp menen daarentegen dat er niets is veranderd.⁸

Het Spaanse villa-arrest

In het Spaanse villa-arrest wordt een bestuurder van een B.V. door twee echtgenoten aansprakelijk gesteld op grond van onrechtmatige daad. Wat hieraan voorafgaat wordt hieronder kort geschetst.

De B.V. waarin bestuurder werkzaam is, presenteert zich als deskundig bemiddelaar tussen kopers en verkopers van huizen aan de Spaanse kust. De echtgenoten X en Y winnen informatie van de bestuurder over het aanschaffen van een villa aan de Spaanse kust. De bestuurder raadt projecten van Firma Prever aan, wat de bestuurder niet vermeldt, is dat er sprake is van illegale bouwwerkzaamheden. Wanneer de echtgenoten een villa aanschaffen, die vervolgens wordt afgebroken, stellen zij de bestuurder aansprakelijk op grond van onrechtmatige daad, voor de door hen geleden schade. De zaak verschijnt voor de Hoge Raad, waarbij de echtgenoten in het gelijk worden gesteld en de bestuurder persoonlijk aansprakelijk wordt gesteld op grond van onrechtmatige daad. De rechtsvraag, die in cassatie een rol speelt, is de vraag wanneer een bestuurder persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld op grond van onrechtmatige daad.

1.2 Relevantie en doel

De uitspraak van de Hoge Raad op 12 november 2012⁹ heeft binnen de bestuurderswereld voor vragen gezorgd. Volgens van Bekkum heeft de uitspraak voor een andere maatstaf

⁶ *Base Advocaten* 23 augustus 2013.

⁷ Raaijmakers 2013, p. 125-128.

⁸ Stolp 2013, p. 1440-1447.

⁹ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

gezorgd dan voorheen gold voor bestuurdersaansprakelijkheid.¹⁰ De uitspraak zou het voor derden eenvoudiger maken om bestuurders rechtstreeks aansprakelijk te stellen op grond van een onrechtmatige daad. Volgens tegenstanders zoals Stolp, gaat het in dit arrest niet om de taakvervulling als bestuurder, maar om de taakvervulling als deskundig tussenpersoon. Om deze reden is volgens tegenstanders, dan ook geen sprake van een verlichting van de te hanteren maatstaf.¹¹

De Belastingdienst had tot 1990 niet het recht om als eiser op te treden om bestuurders aansprakelijk te stellen op grond van onrechtmatige daad. In art. 36 IW 1990 wordt de bestuurdersaansprakelijkheid voor belastingschulden genoemd. Hierin staat vermeld dat de bestuurder van een rechtspersoon persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld voor niet voldane belastingen en premies indien er sprake is van kennelijk onbehoorlijk bestuur. De Invorderingswet 1990 biedt geen rechtsgrond als het gaat om bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad. In tegenstelling tot de oude Invorderingswet 1845 kan de Belastingdienst door de Invorderingswet 1990 wel gebruik maken van rechten, die schuldeisers in het privaatrecht ook hebben. Deze verruiming in de rechten van de Belastingdienst maakt het interessant om het Spaanse villa-arrest ook vanuit de perspectief van de Belastingdienst als eiser te bekijken. Een publiekrechtelijke instelling staat door deze verruiming namelijk tegenover een natuurlijk persoon, door zich te beroepen op het privaatrecht.

Een uiteenzetting van de jurisprudentie van vóór het Spaanse villa-arrest en jurisprudentie na dit arrest moet uitwijzen of de opvatting over de bestuurdersaansprakelijkheid in het bijzonder ten aanzien van de Belastingdienst is veranderd en welke maatstaf tegenwoordig wordt gehanteerd. Belangrijke arresten, die hierbij een rol spelen zijn het Ontvanger/Roelofsen arrest¹², het Tulip Air-arrest¹³ en het RCI-arrest¹⁴.

¹⁰ van Bekkum 2013, p. 93-110.

¹¹ Stolp 2013, p. 1440-1447.

¹² HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

¹³ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628.

¹⁴ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627; van Mens & Roosjen 2014.

1.3 Centrale vraag en deelvragen

Het voorafgaande brengt de volgende centrale vraag met zich mee:

Heeft het Spaanse villa-arrest de opvatting over de maatstaf van de bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad in het bijzonder ten aanzien van de Belastingdienst veranderd en hoe verhouden meer recente uitspraken van de Hoge Raad over de bestuurdersaansprakelijkheid zich ten opzichte van het Spaanse villa-arrest?

Deelvragen

- Wat was de maatstaf, die werd gehanteerd door de Hoge Raad vóórafgaand aan het Spaanse-villa arrest?*
- Op welke wijze veranderde het Spaanse villa-arrest de opvatting over de te hanteren maatstaf voor bestuurdersaansprakelijkheid?*
- Welke invloed heeft het Spaanse-villa arrest op de bestuurdersaansprakelijk op grond van onrechtmatige daad met de Belastingdienst als eiser?*
- Hoe verhouden uitspraken van na het Spaanse villa-arrest zich met dat arrest?*
- Wordt er naar aanleiding van recentere uitspraken een ander maatstaf gehanteerd dan de maatstaf, zoals opgenomen in het Spaanse villa-arrest?*

Met *bestuurder* wordt in deze scriptie, tenzij expliciet anders wordt vermeld de bestuurder bedoeld van een rechtspersoon. Eigenaren en bestuurders van eenmanszaken en personenvennootschappen vallen hier niet onder. Met *maatstaf* wordt in deze scriptie, tenzij expliciet anders is vermeld, de maatstaf bedoeld, die wordt gehanteerd door de rechters in het aansprakelijk stellen van bestuurders op grond van onrechtmatige daad.

1.4 Onderzoeksmethode en opzet

Om de onderzoeksvraag en de deelvragen van deze scriptie te beantwoorden, is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Hierbij zijn literatuur en jurisprudentie de belangrijkste bronnen. In hoofdstuk 2 worden jurisprudentie vóór het Spaanse villa-arrest en het Spaanse villa-arrest zelf uiteengezet. De overwegingen van de Hoge Raad worden toegelicht en er wordt ingegaan op de strekking van het Spaanse villa-arrest richting de Belastingdienst als eiser. In hoofdstuk 3 worden de Tulip Air-arrest¹⁵ en de RCI-arrest¹⁶ geanalyseerd. Bovendien

¹⁵ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628.

komt aan bod welke arresten door de rechters worden gehanteerd door recente uitspraken te bekijken. Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk een conclusie getrokken. Deze conclusie wordt getrokken op basis van de probleemstelling en de gebruikte theorie.

1.5 Afbakening

De uitspraken van de Hoge Raad kunnen een brede strekking hebben. Ik wil het onderzoek vooral richten op de Belastingdienst als eiser van bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad. De Belastingdienst is namelijk sinds de vervanging van de oude Invorderingswet 1845, bevoegd zich te beroepen op privaatrechtelijke wetgeving. Hoewel de relevante arresten in deze scriptie civiele arresten zijn, wil ik onderzoek doen naar de gevolgen van deze arresten voor de Belastingdienst. Het is voor mij als student fiscale economie, interessanter onderzoek te verrichten, dat meer binnen mijn vakgebied ligt. Binnen het onderzoek vormen het Spaanse villa-arrest, het Ontvanger/Roelofsen-arrest¹⁷, het Tulip Air-arrest¹⁸ en het RCI-arrest¹⁹ de rode draad.

1.6 Leeswijzer

De scriptie is als volgt opgezet. In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van een chronologische volgorde de theorie en de jurisprudentie, die voorafgaat aan het Spaanse villa-arrest onder de loep genomen. Voorts wordt de Belastingdienst als eisende partij behandeld. Hierna wordt het Spaanse-villa arrest verder uitgewerkt en komt de onduidelijkheid over de uitspraak van dit arrest aan bod. Tot slot worden de eventuele gevolgen voor de Belastingdienst als eiser geschetst, indien de maatstaf veranderingen ondergaat. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de ontwikkelingen na de uitspraak van het Spaanse villa-arrest. Hierbij wordt recente jurisprudentie aangehaald om erachter te komen of de maatstaf daadwerkelijk is gewijzigd. In hoofdstuk 4 volgt de conclusie, gevolgd door de discussie.

¹⁶ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627.

¹⁷ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

¹⁸ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628.

¹⁹ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627.

H2 Het Spaanse villa-arrest

In paragraaf 2.1 wordt de theorie en jurisprudentie van de periode vòòr het Spaanse villa-arrest besproken. Hierin wordt tevens het Burgerlijk Wetboek aangehaald evenals de bijbehorende kamerstukken en literatuur. In paragraaf 2.2 komt de Belastingdienst aan bod, waarbij de rol van de Belastingdienst als eiser wordt besproken. Hier wordt ingegaan op het effect van de maatstaf van bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad in eventuele rechtszaken waarbij de Belastingdienst, als eisende partij optreedt. In paragraaf 2.3 wordt het Spaanse villa-arrest²⁰ verder uitgewerkt inclusief de rechtsklachten en de aangevoerde argumentatie van de rechters. Bovendien komt in deze paragraaf de uitspraak van de Hoge Raad aan bod. In paragraaf 2.4 wordt deze onduidelijkheid geschetst aan de hand van meningen van deskundigen op het gebied van ondernemingsrecht. Tenslotte wordt in paragraaf 2.5 verder ingegaan op de invloed van de maatstaf op de rol van de Belastingdienst als eiser. Hierbij wordt geschetst wat er gebeurt als de maatstaf inderdaad is gewijzigd.

2.1 Theorie en jurisprudentie vóór het Spaanse villa-arrest

Alvorens in te gaan het Spaanse villa-arrest, is verduidelijking van enkele belangrijke elementen binnen de literatuur en relevantie jurisprudentie vereist. Zo wordt duidelijk gemaakt dat over het algemeen aangenomen wordt, dat handelingen van een bestuurder gelden als handelingen van de rechtspersoon. Bovendien wordt een onderscheid gemaakt tussen bestuurdersaansprakelijkheid op grond van een niet-nakomingssituatie en op grond van een onrechtmatige daad. Daarnaast worden begrippen zoals primaire en secundaire daderschap uitgewerkt. De jurisprudentie dient ter verduidelijking van het ernstig verwijt-criterium en het begrip *voldoende*. De begrippen spelen namelijk een rol bij het opstellen van een maatstaf van bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad.

Sinds het kleuterschool Babbel-arrest²¹ uit 1979 wordt over het algemeen aangenomen dat handelingen van bestuurders gelden als handelingen van de rechtspersoon.²² Het arrest had betrekking op een zaak waarbij een aannemer de gemeente Zwolle aansprakelijk stelde op grond van onrechtmatig daad. De aannemer en zijn bedrijf werden namelijk in een slecht daglicht gesteld door de wethouder nadat het dak van een kleuterschool instortte. In alle

²⁰ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

²¹ HR 6 April 1979, ECLI:NL:HR:1979:AH8595.

²² Dorresteijn 2015.

media werd de aannemer als schuldige aangewezen na uitlatingen van de wethouder. Na verloop van tijd werd vastgesteld dat niet de aannemer, maar de opdrachtgever aansprakelijk was voor deze fout. Er was geen sprake van een fout in de uitvoering van de aannemer maar van een foute dakconstructie, die was bepaald door de gemeente. Het kwaad was al geschied en de aannemer stelde de gemeente aansprakelijk op grond van onrechtmatige daad.

De rechtsvraag die hiermee gepaard ging, was de vraag of de gemeente aansprakelijk kon worden gehouden voor de uitlatingen van de wethouder. Hiervoor werd de volgende relatief lage drempel als maatstaf voor toerekening gehanteerd:

“Als het gedrag van de bestuurder in het maatschappelijk verkeer als het gedrag van de rechtspersoon kan worden aangemerkt geldt de toerekening aan de rechtspersoon.”²³

Het voorgaande is niet een vrijbrief voor bestuurders, want bestuurders kunnen ook persoonlijk aansprakelijk worden gesteld.²⁴ Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen twee varianten van bestuurdersaansprakelijkheid. Bestuurdersaansprakelijkheid kan op niet-nakomingssituaties van toepassing zijn conform art. 6:74 BW en op situaties van onrechtmatige daad conform art 6:162 BW. Binnen de bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad is er een onderscheid te maken tussen primair- en secundair daderschap.²⁵

Primair en secundair daderschap

Primair of rechtstreekse daderschap houdt de schending van een persoonlijke zorgvuldigheidsnorm in. Indien een bestuurder een op hem persoonlijk rustende verplichting schendt, is er sprake van primair daderschap. Daarentegen betreft het bij secundair daderschap de schending van een op de vennootschap rustende zorgvuldigheidsnorm door de bestuurder. De bestuurder kan in dat geval alleen persoonlijk aansprakelijk worden gesteld op grond van onrechtmatige daad, indien hem een *voldoende ernstig verwijt* kan worden gemaakt.²⁶ De begrippen *voldoende* en *ernstig* worden verderop in de paragraaf verduidelijkt aan de hand van relevante jurisprudentie.

²³ HR 6 April 1979, ECLI:NL:HR:1979:AH8595.

²⁴ Strik 2010.

²⁵ de Groot 2003.

²⁶ de Valk 2009.

In de praktijk blijkt het onderscheid tussen het primaire en het secundaire ouderschap moeilijk te maken. Een bestuurder, die de veiligheidsvoorschriften niet naleeft of niet handelt naar wat gebruikelijk is in het maatschappelijke verkeer, is primair aansprakelijk. De reden hiervoor is dat hij een zorgvuldigheidsnorm schendt, die hem persoonlijk toekomt. Het handelen van de bestuurder kan in dit geval niet worden gezien als een handeling, die in het maatschappelijk verkeer gezien kan worden als de handeling van een rechtspersoon.

Het vriescel-arrest²⁷ is een voorbeeld van een primair ouderschap. De bestuurder van een rechtspersoon had hierbij de bestuurder van een ander rechtspersoon opgesloten in een vriescel, onder het dreigement dat hij de huurschuld moest kwijtschelden. De situatie is hierbij vrij duidelijk, maar sinds het kleuterschool Babel-arrest²⁸, wordt het handelen van de bestuurder in veel gevallen gezien als de handeling van een rechtspersoon. Dit maakt het lastig om te kunnen spreken van primair ouderschap. Hetzelfde probleem komt verderop aan bod bij het Spaanse villa-arrest.²⁹ Wel is het duidelijk dat de drempel tot aansprakelijkheid bij primaire ouderschap lager ligt. Hierbij ontbreekt namelijk de norm “*voldoende ernstig*”. Een persoonlijk verwijt is hierbij dus voldoende om te kunnen spreken van een onrechtmatige daad.

Bij secundaire ouderschap ligt dit anders. De begrippen *voldoende* en *ernstig* spelen een rol bij de norm van het persoonlijk verwijt. Deze norm vindt zijn oorsprong in art. 2:9 lid 2 BW. Lid 2 van dit artikel gaat over de verantwoordelijkheid, die de bestuurder draagt voor de algemene gang van zaken. In lid 2 staat voorts vermeld, dat de bestuurder voor het geheel aansprakelijk is voor onbehoorlijk bestuur, tenzij hem geen ernstig verwijt kan worden gemaakt. Hierbij ontstaat de vraag wat een ernstig verwijt inhoudt.³⁰

De maatstaf

De norm, die voor een persoonlijk *ernstig verwijt* is ontwikkeld, is afkomstig van het Beklamel-arrest uit 1990.³¹ In deze zaak ging het om de bestuurder van Beklamel B.V., die een partij babyvoeding aanschafte van Stimulan B.V. Bestuurder voldoet de prijs voor deze

²⁷ HR 25 juni 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2936.

²⁸ HR 6 april 1979, ECLI:NL:HR:1979:AH8595.

²⁹ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

³⁰ Borrius 2009.

³¹ HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB952.

partij niet en verkoopt de goederen door. Binnen korte tijd gaat Beklamel B.V. failliet. Stimulan B.V. laat het er niet bij zitten en stelt de bestuurder van Beklamel B.V. persoonlijk aansprakelijk voor de geleden schade. Het Hof stelt Stimulan B.V. in het gelijk en beredeneert als volgt: *“Indien de bestuurder namens een vennootschap een verplichting aangaat en weet of behoort te weten dat de vennootschap hier niet aan kan voldoen en bovendien geen verhaal biedt is sprake van een persoonlijk ernstig verwijt van de bestuurder”*.³² Dit staat bekend als de Beklamel-norm.

Het begrip *voldoende* komt uit het New Holland Belgium/Oosterhof arrest.³³ Daar waar voorheen door toedoen van het Beklamel-arrest, een persoonlijk ernstig verwijt nodig was voor het persoonlijk aansprakelijk stellen van een bestuurder, kwam de Hoge Raad met de toevoeging van het woord “voldoende”. In het New Holland Belgium/Oosterhof arrest ging het om de bestuurder van een vennootschap, die zonder de leverancier te betalen voor de geleverde tractoren, deze tractoren had doorverkocht aan een derde partij. De casus toont dan ook gelijkenis met de Beklamel-zaak, daar het in beide gevallen gaat om de doorverkoop van producten aan een derde partij, zonder dat de primaire leverancier geld ontvangt. Een wezenlijk verschil maakte de Hoge Raad in de aard van het verwijt, door het toevoegen van het woord “voldoende”: *“Het zal van de concrete omstandigheden van het geval afhangen of het aan de bestuurder te maken verwijt voldoende ernstig is om hem persoonlijk aansprakelijk te houden.”*³⁴ De Hoge Raad benadrukt hiermee het belang van de omstandigheden in een zaak waarbij het draait om persoonlijke aansprakelijkheid. Het begrip *voldoende* heeft dus betrekking op de omstandigheden.³⁵

Het arrest waarbij de voorgaande twee arresten in worden vermeld, is het Ontvanger/Roelofsen-arrest uit 2006. Lange tijd leek de Hoge Raad de hogere drempel van secundaire ouderschap te hanteren voor bestuurders. Het Ontvanger/Roelofsen-arrest lag hieraan ten grondslag.³⁶

³² HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB952.

³³ HR 18 februari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4873.

³⁴ HR 18 februari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4873.

³⁵ Stibbe 2006.

³⁶ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

Ontvanger/Roelofsen

In het Ontvanger/Roelofsen-arrest ging het om een bestuurder van twee vennootschappen, die samen een fiscale eenheid vormden voor de omzetbelasting. De bestuurder was enig aandeelhouder van deze vennootschappen, die als fiscale eenheid zeven naheffingsaanslagen opgelegd had gekregen tussen 1997 en 1998. De twee vennootschappen werden in 1998, kort na elkaar failliet verklaard. De Belastingdienst oftewel Ontvanger heeft hierop een verklaring voor recht gevorderd in verband met een onrechtmatige daad van bestuurder jegens de Ontvanger, door onbehoorlijk bestuur van de vennootschappen. Bovendien heeft de Ontvanger gevorderd dat de door deze faillissementen geleden schade door de bestuurder zal worden voldaan. De Ontvanger meende namelijk dat er een persoonlijk verwijt jegens de bestuurder te maken was, omdat deze zich niet hield aan de fiscale wetten en hiermee de benadeling van de Ontvanger “op de koop toe heeft genomen”. Bovendien voerde de Ontvanger aan dat er was geschoven met omzetten binnen de fiscale eenheid. Als verweer op deze beschuldigingen meldde de bestuurder dat er wel degelijk was geschoven met de omzetten binnen de fiscale eenheid. De bestuurder verdedigde zich hiertegen door te stellen, dat hij niet had kunnen voorzien, dat de vennootschappen de belasting niet konden afdragen. De rechtbank stelde de Ontvanger in het gelijk, maar het Hof vernietigde deze uitspraak. De zaak kwam vervolgens bij de Hoge Raad terecht.

De Hoge Raad stelde de bestuurder in het gelijk en verklaarde hiermee de eis van Ontvanger als ongegrond. De norm, die de Hoge Raad hierbij hanteerde heeft lange tijd als de leidraad binnen de bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad gediend. De Hoge Raad oordeelde in dit arrest namelijk dat de volgende twee situaties ten grondslag kunnen liggen aan bestuurdersaansprakelijkheid:

- 1) De bestuurder moet hebben gehandeld namens de vennootschap.
- 2) De bestuurder heeft toegestaan of bewerkstelligd dat de vennootschap haar verplichtingen niet nakomt.

In beide gevallen moet volgens de Hoge Raad sprake zijn van een persoonlijk ernstig verwijt alvorens een bestuurder aansprakelijk wordt gesteld.³⁷ Zoals eerder genoemd komt het begrip *ernstig verwijt* uit art 2:9 BW. Volgens de Hoge Raad is hier sprake van in situatie 1, indien de bestuurder wist of behoorde te weten dat de vennootschap haar verplichtingen niet zou

³⁷ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

kunnen nakomen. Deze norm komt rechtstreeks uit het Beklamel-arrest.³⁸ In situatie 2 is de bestuurder aansprakelijk indien zijn handelingen als bestuurder jegens een schuldeiser zodanig onzorgvuldig zijn, dat hem hiervoor een persoonlijk ernstig verwijt kan worden gemaakt. Deze norm komt uit het New Holland Belgium/Oosterhof-arrest³⁹, waarbij het begrip *voldoende ernstig verwijt* is uitgewerkt.

De eis van de Ontvanger was hoofdzakelijk gebaseerd op de tweede situatie. Hierbij heeft de Hoge Raad geoordeeld dat het verwijt van de Ontvanger, dat de bestuurder de geleden schade “op de koop toe had genomen” een onvoldoende ernstig verwijt was.⁴⁰

2.2 De Belastingdienst als eiser

Veelal onbesproken binnen het vraagstuk dat behandeld wordt, is de rol van de Belastingdienst als eiser binnen de bestuurdersaansprakelijkheid. Wat voor invloed heeft een verandering van de maatstaf van externe bestuurdersaansprakelijkheid op de Belastingdienst, die als eiser optreedt? Opmerkelijk is dat de Belastingdienst tot 1990 niet bevoegd was om gebruik te maken van de claim op bestuurdersaansprakelijkheid.⁴¹ Voor de Belastingdienst is de Invorderingswet een leidraad voor zijn handelen. Tot de invoering van de Invorderingswet 1990 gold de oude Invorderingswet 1845. De oude Invorderingswet kende een zogenoemd “gesloten systeem”. Een gesloten systeem beperkt de Belastingdienst tot de bepalingen en de daaruit voortvloeiende bevoegdheden van de Invorderingswet. In het wetsvoorstel van 1989 werd onder leiding van de CDA-fractie, een pleidooi gevoerd om over te stappen op een “open systeem” in de Invorderingswet om op deze manier de positie van de Belastingdienst te versterken.⁴² Deze wetsvoorstel is uiteindelijk goedgekeurd en met de invoering van de nieuwe Invorderingswet in 1990 veranderde het systeem in een “open systeem”.

Een open systeem houdt in dat de Belastingdienst als eiser niet wordt beperkt tot de Invorderingswet en gebruik kan maken van bevoegdheden, die schuldeisers in het privaatrecht ook hebben. Deze bepaling was tot 2009 opgenomen in de Invorderingswet onder lid 2 van

³⁸ HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB952.

³⁹ HR 18 februari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4873.

⁴⁰ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

⁴¹ Raaijmakers 2007.

⁴² Wetsvoorstel Invorderingswet 1989, *Kamerstukken II* 1988/1989, 20588.

artikel 3. Sinds medio 2009 is deze bepaling te vinden in art. 4:124 Awb.⁴³ De hiervoor genoemde bepaling was niet concreet genoeg om te kunnen concluderen of de Belastingdienst ook een vordering kon eisen op grond van onrechtmatige daad. De Hoge Raad heeft zich hierover in 1996 uitgesproken in het Maarseveen/Ontvanger arrest.⁴⁴ Hierbij werd duidelijk gemaakt dat de Belastingdienst, evenals een private schuldeiser, de bevoegdheid heeft om een claim in te dienen op grond van onrechtmatige daad.

Het Ontvanger/Roelofsen-arrest⁴⁵ is een concreet voorbeeld van een zaak, waarbij de Belastingdienst als eiser is betrokken bij een geschil met een bestuurder. In dit arrest heeft de Hoge Raad, zich uitgesproken over de maatstaf voor bestuurdersaansprakelijkheid. De maatstaf die in dit arrest wordt gehanteerd heeft betrekking op het secundaire daderschap. Zoals eerder in het hoofdstuk aangegeven, is de maatstaf hiervoor als volgt: “De bestuurder moet hebben gehandeld namens de vennootschap én de bestuurder wist of behoorde te weten dat de vennootschap haar verplichtingen niet zou nakomen. Óf de bestuurder heeft toegestaan of bewerkstelligd dat de vennootschap niet aan haar verplichtingen voldoet én is hierbij zodanig onzorgvuldig geweest dat het gezien wordt als een persoonlijk ernstig verwijt.”⁴⁶ Er geldt dus een betrekkelijk hogere maatstaf om de bestuurder aansprakelijk te kunnen stellen, waardoor het in dit geval moeilijker werd voor de Belastingdienst om de eis jegens de bestuurders gegrond te laten verklaren. Vanuit de perspectief van de Belastingdienst zou het in dergelijke situaties gunstiger zijn als de rechters, het voldoende ernstige verwijt-criterium loslaten en opteren voor de lichtere maatstaf van het primaire daderschap. Latere uitspraken van de Hoge Raad laten zien dat de rechters niet afwijken van de norm uit Ontvanger/Roelofsen. De toepassing van dit arrest vond bijvoorbeeld plaats in de zaak van Palm Invest. In deze zaak ging het om een vennootschap Palm Invest, die zich presenteerde als beleggingsfonds. Cliënten konden beleggen door zogenaamde obligaties te kopen. Cliënten zouden in ruil hiervoor maandelijks een rente,- en aflossingsvergoeding ontvangen. De betalingen vanuit het beleggingsfonds bleven achterwege en cliënten eisten de aansprakelijkheid van twee bestuurders op grond van onrechtmatige daad. Het

⁴³ MvT, 2004, 29702, p. 68-69

⁴⁴ HR 28 juni 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2120.

⁴⁵ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

⁴⁶ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

Ontvanger/Roelofsen-arrest werd als referentie genomen en één van de twee bestuurders werd aansprakelijk gehouden.⁴⁷

2.3 Het Spaanse villa-arrest

De Hoge Raad wees op 23 november 2012 het Spaanse villa-arrest. Hieronder worden de feiten uit dit arrest uitgebreid uiteengezet, gevolgd door het procesverloop. In het Spaanse villa-arrest gaat het om de bestuurder van een besloten vennootschap, die als bemiddelaar opereert tussen kopers en verkopers van huizen in de Spaanse regio Costa Blanca. De B.V. beschrijft zich middels een brochure als “deskundig”. Op een beurs waar de B.V. aanwezig is, komt Bestuurder A in contact met de echtgenoten X en Y. Dit koppel geeft aan geïnteresseerd te zijn in een project. Het project staat onder leiding van de firma Prever. Als de belangstelling van de echtgenoten concreet wordt, reizen de echtgenoten met bestuurder A naar Spanje om het project ter plekke te aanschouwen.

Tijdens de periode die volgt, wordt een koopovereenkomst gesloten tussen de geïnteresseerde echtgenoten en de firma Prever en een deel van de koopsom wordt voldaan. De echtgenoten krijgen vervolgens te horen dat de bouw van hun woning niet doorgaat wegens protesten, aangetekend door omwonenden. Firma Prever stelt voor om een alternatieve woning uit te zoeken in Spanje. De koppel gaat in op het voorstel van de firma. In de tussentijd verneemt bestuurder A dat de villa's, die de firma Prever bouwt, dreigen te worden afgebroken door de gemeente, omdat ze illegaal zouden zijn. Bestuurder A informeert de echtgenoten hier niet over. Eind november 2004 reist hij samen met hen af naar Spanje om een half afgebouwde villa van firma Prever te bezichtigen. Bestuurder A maakt het koppel duidelijk dat de aankoop van deze villa een goede investering is. Echtgenoten X en Y gaan akkoord en tezamen met firma Prever, (die belooft dat de villa binnen korte tijd afgebouwd zal worden), bereiken ze overeenstemming over een koopsom van 265.000 euro.

Begin 2005 verneemt het koppel dat de door hen gekochte villa is afgebroken door de gemeente wegens het ontbreken van een bouwvergunning. Als reactie op deze gebeurtenissen stellen de echtgenoten, de vennootschap en bestuurder A aansprakelijk op grond van onrechtmatige daad, voor alle door hen geleden schade, omdat niet werd medegedeeld dat er sprake was van illegale bouwwerkzaamheden en de risico bestond dat de villa werd

⁴⁷ HR 11 september 2009, ECLI:NL:RBAMS:2009:BK7176.

afgebroken.

De rechtbank wijst de vordering af en om deze reden besluiten de echtgenoten in hoger beroep te gaan. In hoger beroep vernietigt het hof de eerder gedane uitspraak van de rechtbank en stelt echtgenoten X en Y in het gelijk. Bestuurder A en de vennootschap worden veroordeeld tot een betaling van 200.000 euro. Volgens het hof hebben de vennootschap en bestuurder A zich opgesteld als deskundige bemiddelaars en zijn professioneel betrokken geweest bij de totstandkoming van beide overeenkomsten. Zij hadden zich volgens het hof dan ook krachtens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer de belangen van de echtgenoten moeten aanrekenen door hen op de hoogte te stellen van hetgeen wat zij vernomen hadden over de illegale bouw. Volgens het hof heeft bestuurder A dat in het bijzonder nagelaten, daar hij geen nader onderzoek heeft gedaan ten tijde van beide verkopen. De echtgenoten zijn niet geïnformeerd over de situatie en de bestuurder A bekende risico's. Het Hof stelde bestuurder A op grond hiervan persoonlijk aansprakelijk uit onrechtmatige daad.

Bestuurder A komt in cassatie tegen deze uitspraak en voert hierbij vijf rechtsklachten aan. De middelen, die hij voert in zijn verweer pleiten voor zijn onschuld, omdat de rechters tegen de normen uit het Ontvanger/Roelofsen-arrest handelen. Hij stelt dat hem persoonlijk, geen voldoende ernstig verwijt kan worden gemaakt. Voorts meldt hij dat, indien de maatstaf uit het Ontvanger/Roelofsen arrest wel wordt gehanteerd, er onvoldoende bewijsvoering hiervoor is. Een geldige grond om bestuurder persoonlijk aansprakelijk te stellen ontbreekt, aldus zijn verweer. Deze gevoerde rechtsklachten leiden tot de conclusie dat bestuurder zich beroept op het Ontvanger/Roelofsen-arrest en de daarbij gehanteerde maatstaf. In al zijn middelen benadrukt hij dat zijn gedragingen gezien moeten worden als gedragingen van de rechtspersoon. Gelet op de uitspraken, die na het Ontvanger/Roelofsen-arrest zijn gedaan lijkt de bestuurder het bij het rechte eind te hebben.⁴⁸

2.4 Onduidelijkheid

De Hoge Raad is ingegaan op de gevoerde cassatiemiddelen en beargumenteert daarbij als volgt: Volgens de verweerder heeft het Hof niet op een juiste wijze gebruik gemaakt van de maatstaf, die betrekking heeft op het secundaire ouderschap. In al zijn rechtsklachten

⁴⁸ HR 11 september 2009, ECLI:NL:RBAMS:2009:BK7176.

verdedigt de verweerder deze stelling. Het Hof heeft geen gebruik gemaakt van deze maatstaf, maar van de maatstaf, die geldt voor de rechtstreekste/primaire daderschap. Bij deze rechtstreekse daderschap geldt de (voldoende) ernstig verwijt- norm niet. Hiernaast beargumenteert de verweerder dat zijn handelingen moeten worden gezien als handelingen van de rechtspersoon. Dit betekent niet dat er geen sprake kan zijn van aansprakelijkheid van bestuurder naast de vennootschap zelf. De verweerder somt ook een aantal omstandigheden op, waaruit moet blijken dat hem geen persoonlijk ernstig verwijt kan worden gemaakt. Zoals genoemd is dit ook niet van belang aangezien er niet is gebruikgemaakt van de maatstaf die behoort tot secundaire daderschap, maar van de maatstaf die behoort tot de primaire daderschap. De Hoge Raad acht de cassatie van bestuurder ongegrond en verwerpt het beroep.⁴⁹

Uit de argumentatie van de Hoge Raad volgt dat er geen gebruik is gemaakt van de zwaardere maatstaf van secundaire daderschap: *“Voor een dergelijke aansprakelijkheid van een bestuurder – die niet een tekortschietende of onbehoorlijke taakuitoefening als bestuurder betreft, maar berust op een daarvan losstaande zorgvuldigheidsnorm – gelden de gewone regels van onrechtmatige daad. In het bijzonder is dan niet vereist dat de bestuurder een ernstig verwijt van zijn handelen kan worden gemaakt.”*⁵⁰

In de literatuur hebben diverse auteurs zich na de uitspraak uitgelaten over de handelswijze van de Hoge Raad.⁵¹ De uitspraak deed veel stof opwaaien en een enkele auteur, zoals Westenbroek is zelfs van mening dat het voldoende ernstig verwijt-criterium hoe dan ook moet worden losgelaten.⁵² Heeft de Hoge Raad de te hanteren maatstaf met deze uitspraak gewijzigd? Is het eenvoudiger geworden om bestuurders aansprakelijk te stellen?

Volgens van Campen en de Werd is er wel degelijk sprake van een maatstafwijziging. Zij menen dat de Hoge Raad door de uitspraak het voldoende ernstig verwijt-criterium heeft losgelaten. *“Het leven van de bestuurder van een vennootschap wordt er niet eenvoudiger*

⁴⁹ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

⁵⁰ HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881.

⁵¹ Stolp 2013, p. 1440-1447.; van Bekkum 2013, p. 93-110.; Raaijmakers 2013, p. 125-128.; de Kluiver 2015, p. 993-1005.; Olden 2013, p. 3-4.; Westenbroek 2015, p. 353-366.; van Campen & de Werd 2013.; Kroeze 2013, p. 243-246.

⁵² Westenbroek 2015, p. 353-366.

op” menen zij.⁵³ Ook Olden plaatst vraagtekens bij de uitspraak van de Hoge Raad. Volgens hem is er sprake van een tegenstrijdige handeling. De rechters stellen de bestuurder namelijk aansprakelijk, omdat een op hem persoonlijk rustende zorgvuldigheidnorm werd geschonden. Olden vindt het dan ook vreemd dat een handeling gezien wordt als een handeling dat losstaat van de taakbeoefening als bestuurder, maar er ook een toerekening aan de vennootschap plaatsvindt.⁵⁴ Wel dient gemeld te worden dat Olden in tegenstelling tot Westenbroek niet vindt, dat het voldoende ernstig verwijt-criterium losgelaten dient te worden. Daar waar Westenbroek vindt dat dit de rechters onnodig veel moeite zal besparen vindt Olden juist dat het belangrijk is, dat een open-norm als het voldoende ernstig verwijt-criterium gehanteerd wordt. Op deze manier kunnen de rechters ook een interpretatie geven in lastige situaties.⁵⁵

Kroeze is van mening dat de Hoge Raad het zich onnodig lastig heeft gemaakt en in deze situatie de bestuurder ook aansprakelijk gesteld kon worden door middel van een ernstig verwijt.⁵⁶ Kanttekening hierbij is wel dat de eisers geen beroep hebben gedaan op het voldoende ernstig verwijt criterium. Er was ook een andere stroming, die vond dat de bedoelde maatstaf voor bestuurdersaansprakelijkheid helemaal niet was gewijzigd. Zij snappen de ophef, die is ontstaan over de uitspraak dan ook niet. In deze zaak gaat het volgens hen in essentie om de aansprakelijkheid van een tussenpersoon, die zich deskundig opstelt en bemiddelt. Het gaat dus niet om de aansprakelijkheid van de persoon in kwestie in zijn hoedanigheid als bestuurder. Om deze reden hoeft niet de maatstaf van secundaire daderschap gehanteerd te worden, maar is er op juiste wijze gebruik gemaakt van de maatstaf die behoort tot de primaire daderschap.⁵⁷

De grootste meningsverschillen tussen de deskundigen ontstaan bij de vraag of er sprake is van aansprakelijkheid in de hoedanigheid van bestuurder of in de hoedanigheid van deskundig bemiddelaar. De persoon in kwestie, bestuurder A is immers een deskundig bemiddelaar tussen kopers en verkopers van onroerend goed aan de Spaanse kust. Dat wordt althans in de brochure van de B.V. zelf vermeld. Het uitoefenen van zijn beroep staat volgens diegenen, die van mening zijn dat er geen wijziging in de maatstaf is, los van zijn taak als bestuurder. Hij

⁵³ van Campen & de Werd 2013.

⁵⁴ Olden 2013, p. 3-4.

⁵⁵ Olden 2015, p. 367-369.

⁵⁶ Kroeze 2013, p. 243-246.

⁵⁷ Stolp 2013, p. 1440-1447.; de Kluiver 2015, p. 993-1005.

oefende zijn vak als bemiddelaar uit voor de rechtspersoon. Bestuurder A schendt een zorgvuldigheidsnorm die op hem rust als deskundig bemiddelaar. Voor de aansprakelijkheid van personen die hun beroep uitoefenen bestaat geen aparte maatstaf, indien het handelen niet gezien kan worden als de taakuitoefening in zijn of haar hoedanigheid als bestuurder, maar als beroepsbeoefenaar. De vraag is dus hoe de Hoge Raad daadwerkelijk heeft beredeneerd.

2.5 Invloed op de Belastingdienst als eiser

De vraag welke maatstaf door de rechters gehanteerd wordt, is van invloed op de positie van eisende partijen, zoals de Belastingdienst. Door het Ontvanger/Roelofsen-arrest als richtlijn te gebruiken, wordt de veroordeling van bestuurders bemoeilijkt. Het voldoende ernstig verwijt criterium speelt daarbij een cruciale rol. De bewijslast van een dergelijk verwijt ligt bij de eiser, in dit geval dus de Belastingdienst. Indien er inderdaad sprake is van een verlichte maatstaf heeft dit een positief invloed op de positie van de Belastingdienst als eiser. Een persoonlijk verwijt moet immers voldoende zijn om de bestuurder aansprakelijk te stellen op grond van onrechtmatige daad. De maatstaf van primaire daderschap moet dan worden gehanteerd.

Om de uitwerking van de maatstaf van primaire daderschap te verduidelijken, kan de zaak van Ontvanger/Roelofsen worden geschetst in het geval de rechters niet de maatstaf van secundaire daderschap, maar de maatstaf van de primaire daderschap hanteren. Hier stonden de Belastingdienst, als eiser, en de bestuurder, als verweerder, tegenover elkaar. Indien de lagere drempel van bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad gehanteerd zou worden, zou de verweerder schuldig bevonden zijn. Er was namelijk in het onderhavige geval wel sprake van een verwijt, maar de rechters vonden dit verwijt niet ernstig genoeg:

“...in het kader van de beoordeling van zijn persoonlijke aansprakelijkheid op zichzelf niet voldoende zijn voor het aannemen van een zodanig ernstig persoonlijk verwijt dat zijn handelen als onrechtmatig moet worden beschouwd.”⁵⁸

Het voldoende ernstig verwijt-criterium dat werd toegepast kan nu plaats hebben gemaakt voor het verwijt-criterium dat toegepast wordt in situaties van primaire daderschap. Het

⁵⁸ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758.

verwijt, dat buiten de rechtspersoon om gemaakt wordt jegens een bestuurder kan dan eenvoudiger resulteren in een schadevergoeding voor de eiser. Dit beeld laat zien dat de positie van de belastingdienst als eiser versterkt wordt door het verlichten van de maatstaf. Indien het kamp van advocaten als Stolp en De Kluiver gelijk heeft is er geen sprake van de verandering van de positie van de Belastingdienst als eiser. De rechters moeten dan indien een soortgelijke rechtszaak zich voordoet de maatstaf hanteren, die afstamt van het Ontvanger/Roelofsen arrest.

Het lijkt belangrijk te zijn wat de positionering van het verwijt van de Belastingdienst is in een dergelijke zaak. Indien voortaan de verlichte maatstaf geldt, moet de Belastingdienst het verwijt rechtstreeks maken jegens de persoon in kwestie. Zonder de secundaire daderschap erbij te betrekken en daarmee de rechtspersoon erbij te betrekken kan een bestuurder hiermee eenvoudiger schuldig worden gevonden. Als de belastingdienst zich als eiser juist opstelt en de verweerder als natuurlijke persoon rechtstreeks aansprakelijk stelt, zal de Belastingdienst zich in een uiterst aangename positie bevinden. Maar om te zien of de maatstaf echt is veranderd, dient de jurisprudentie van de periode na het Spaanse villa- arrest bestudeerd te worden.

H3 Latere uitspraken

In paragraaf 3.1 wordt jurisprudentie behandeld, waarin de rechters gehoor hebben gegeven aan een beroep op het Spaanse villa-arrest. In paragraaf 3.2 worden twee belangrijke arresten (Tulip Air⁵⁹ en RCI⁶⁰) van de Hoge Raad uiteengezet, die als repliek van de Hoge Raad kunnen worden beschouwd op de vragen, die zijn ontstaan na het Spaanse villa-arrest. Daarna wordt in dezelfde paragraaf bekeken welke maatstaf tegenwoordig wordt gehanteerd na het Tulip air-arrest en RCI-arrest.

3.1 Beroep op het Spaanse villa-arrest

Uit onderzoek van Mussche blijkt dat er tot 7 mei 2014, tien rechtspraken zijn geweest waarin werd verwezen naar het Spaanse villa-arrest.⁶¹ Opvallend is dat er in liefst acht van de tien uitspraken geen gehoor werd gegeven aan de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest. Wel dient gezegd te worden dat in vijf van deze acht gevallen, de rechters niet ingingen op het beroep op bestuurdersaansprakelijkheid om één van de volgende redenen:

- 1) Beroep is te laat aangevoerd
- 2) Er is sprake van een voldoende ernstig verwijt
- 3) Onvoldoende motivatie van beroep

Er zijn dus drie zaken geweest waarbij inhoudelijk is ingegaan op het Spaanse-villa arrest, maar geen gehoor werd gegeven aan het maatstaf uit dit arrest. In alle drie de uitspraken oordeelden de rechters, dat de bestuurders handelden in het kader van hun taakuitoefening als bestuur en er geen sprake was van de schending van een zorgvuldigheidsnorm, die op de bestuurders persoonlijk rust.

Hoewel een tijdsperiode van ongeveer twee jaar erg kort is om hier conclusies aan te verbinden, lijkt het erop dat de rechters niet eenduidig zijn in de te hanteren maatstaf. Wat was de beredenering van de rechters bij de twee rechtspraken waar wel gehoor werd gegeven aan de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest?

De eerste van deze twee zaken gaat om een beleggingsadviseur X, die opereert vanuit de vennootschap waarvan hij bestuurder is. Zijn cliënten zijn van mening dat bestuurder meer

⁵⁹ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628.

⁶⁰ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627.

⁶¹ Mussche 2014, p.105-108.

handelde in zijn eigenbelang dan in het belang van zijn cliënten. De cliënten geven drie specifieke situaties weer waarbij sprake zou zijn van tegenstrijdige belangen. Ten eerste heeft bestuurder aangeraden te beleggen in een vastgoedfonds, terwijl hij zelf geld zou hebben zitten in deze fonds. Bovendien is de bestuurder van het vastgoedfonds een goede vriend van de zakenpartner van X. De cliënten hebben schade geleden door deze belegging, omdat het vastgoedfonds uiteindelijk failliet is verklaard. Ten tweede heeft bestuurder X als fondsenwerver gewerkt voor een besloten fonds, waarin de cliënten hebben belegd. Ook deze fonds is na verloop van tijd failliet verklaard en heeft cliënten geld gekost. Tot slot hebben cliënten op advies van bestuurder X belegd in een vennootschap, waarvan hijzelf ook aandeelhouder was. De cliënten zijn hier na verloop van tijd achter gekomen. De cliënten eisen als reactie op deze gebeurtenissen een vergoeding. Als argument hiervoor geven zij niet het voldoende ernstig verwijt-criterium op, maar de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest:

“[eiseressen] aan [gedaagde sub 2] geen persoonlijk ernstig verwijt maken in de zin van de jurisprudentie inzake bestuurdersaansprakelijkheid (HR 8 december 2006, NJ 2006, 659). Het gaat hier blijkens de stellingen van [eiseressen] om een zelfstandige onrechtmatige daad van de bestuurder bestaande uit schending van een op hem rustende zorgvuldigheidsplicht. De mogelijkheid daarvan is door de Hoge Raad aanvaard (HR 23 november 2012, LJN BX5881).”⁶²

De rechtbank stelt de eisers in deze zaak gelijk. Wat opvalt is de gelijkenis met het Spaanse villa-arrest. In beide gevallen is de bestuurder, die aansprakelijk wordt gesteld op grond van onrechtmatige daad, een professioneel beroepsbeoefenaar. Bovendien wordt er in beide gevallen gesteld dat de bestuurder een op hen persoonlijk rustende zorgvuldigheidsnorm hebben geschonden. Toch bestaat er ook een verschil in de zorgvuldigheidsnormen. In het Spaanse villa-arrest informeerde de bestuurder de cliënten niet dat er sprake was van illegale bouwwerkzaamheden en de risico bestond dat de villa werd afgebroken. Dit Hoge Raad was van mening dat een bemiddelaar dit wel diende te vertellen aan zijn cliënten. In de situatie van de beleggingsadviseur bestond de zorgvuldigheidsnorm in de tegenstrijdige belangen. Hier oordeelde de rechter dat de handelingen van een beleggingsadviseur niet in strijd moesten zijn met de belangen van zijn cliënten. Beide zorgvuldigheidsnormen hebben dus betrekking op de beroepsuitoefening van de bestuurder.

⁶² Rb. Rotterdam 1 mei 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:CA2961.

In de tweede rechtszaak waarbij een bestuurder persoonlijk aansprakelijk gesteld werd, gaat het niet om een professioneel beroepsbeoefenaar. Het gaat in deze zaak om een bestuurder, die er bij één van zijn zakenrelaties op aandringt alvast een voorschot te betalen van een gesloten overeenkomst. Volgens eiser verzweeg bestuurder het op voorhanden zijnde faillissement en is hij schuldig op grond van onrechtmatige daad, omdat hij een op hem persoonlijk rustende zorgvuldigheidnorm heeft geschonden. De rechtbank stelt eiser in gelijk en acht bestuurder persoonlijk aansprakelijk op grond van onrechtmatige daad.⁶³

Een rechtszaak, die Mussche niet noemt, maar gevonden kan worden door dezelfde onderzoeksmethode te gebruiken als Mussche zelf, is een zaak waarbij er sprake is van inbreuk op een intellectueel eigendomsrecht. Een producent van rollators eist de persoonlijke aansprakelijkheid van de bestuurder van een vennootschap. Deze vennootschap maakt zonder toestemming gebruik van het intellectueel eigendomsrecht van de producent. De bestuurder verweert zich door te wijzen naar het Beklamel-arrest en het ernstig verwijt-criterium in dat arrest. De rechtbank wijst deze argumentatie van de hand en verwijst naar het Spaanse villa-arrest:

“In datzelfde arrest heeft de Hoge Raad geoordeeld dat een bestuurder van een vennootschap ook onrechtmatig kan handelen omdat hij in strijd heeft gehandeld met een op hem persoonlijk rustende zorgvuldigheidnorm jegens die benadeelde. Voor een dergelijke aansprakelijkheid van een bestuurder – die niet een tekortschietende of onbehoorlijke taakuitoefening als bestuurder betreft, maar berust op een daarvan losstaande zorgvuldigheidnorm – gelden de gewone regels van onrechtmatige daad.”⁶⁴

Opvallend is dat in de laatste twee zaken geen sprake is van een professioneel beroepsbeoefenaar. Dit zou een indicatie kunnen zijn van een gewijzigde maatstaf, omdat de rechtsregel dat afstamt van het Spaanse villa-arrest ook wordt gebruikt in zaken waarbij de bestuurder niet een professioneel beroepsbeoefenaar is. Wel dient gezegd te worden dat in beide zaken de handelingen van de bestuurders kunnen worden gezien als een voldoende ernstig verwijt.

⁶³ Rb. Limburg 4 december 2013, ECLI:NL:RBLIM:2013:9643.

⁶⁴ Rb. 's-Gravenhage 24 juli 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:19716.

3.2 Tulip Air en RCI

Op 5 september 2014 wijst de Hoge Raad twee arresten op een dag, die volgens deskundigen een antwoord zijn op de ontstane vraagtekens rond het Spaanse villa-arrest. De Hoge Raad zou met deze arresten hebben getracht een einde te maken aan de discussie over de te hanteren maatstaf.

Tulip Air-arrest

Het eerste arrest dat werd gewezen was het Tulip Air-arrest. De zaak was het volgende: Een Amerikaanse vennootschap verkoopt twee vliegtuigen aan een andere vennootschap. Deze verkoop gaat niet rechtsreeks maar via een tussenpersoon, de heer X. De verkopende partij laat, de heer X een contract tekenen, waarop hij aangeeft het verkoopbedrag direct te storten op het rekeningnummer van mevrouw Y, die bestuurder is van de verkopende vennootschap. De verkopende partij maakt het geld over naar de heer X, maar hij stuurt dit bedrag niet door naar mevrouw Y, maar naar zijn eigen bedrijf Tulip Air Lease B.V. Een groot deel van het verkoopbedrag wordt vervolgens overgemaakt naar de rekening van een ander vennootschap. Als reactie hierop eist mevrouw Y, het verkoopbedrag terug en meent dat Tulip Air Lease B.V. en bestuurder X hoofdelijk aansprakelijk zijn. De rechtbank was het hier deels mee eens. De eis jegens Tulip Air Lease B.V. was gegrond, maar de eis jegens bestuurder X achtte de rechtbank ongegrond. Volgens de rechtbank had bestuurder X immers bewezen dat hij niet handelde in zijn hoedanigheid als tussenpersoon, maar als bestuurder van Tulip Air Lease B.V.

Mevrouw Y ging in cassatie tegen de uitspraak van de rechtbank en haalde daarbij het Spaanse villa-arrest aan. Zij probeerde hiermee dus bestuurder X aansprakelijk te stellen door de stellen dat hij een op hem persoonlijk rustende zorgvuldigheidsnorm had geschonden. De Hoge Raad nam hiertegen een belangrijke stelling met de volgende uitspraak:

“Dat arrest had niet betrekking op het handelen van de betrokkene bij zijn taakvervulling als bestuurder van een vennootschap, maar op de vraag of de betrokkene, optredend als deskundig bemiddelaar (dienstverlener), had gehandeld in strijd met een op hem in die hoedanigheid van deskundig bemiddelaar rustende zorgvuldigheidsnorm.”⁶⁵

⁶⁵ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628.

Bijna twee jaar na het Spaanse villa-arrest, lijkt het antwoord op de vraag of de maatstaf veranderd is dus een *nee* te zijn. Op dezelfde dag wijst de Hoge Raad een ander arrest uit, die betrekking heeft op bestuurdersaansprakelijkheid: het RCI-arrest.⁶⁶

RCI-arrest

In het RCI-arrest ging het om bestuurder A, die bestuurder is van een groep vennootschappen. Onder deze vennootschappen worden een autodealers gedreven. Deze vennootschappen gingen een kredietovereenkomst aan met een financieringsmaatschappij, genaamd RCI. In ruil voor de ontvangen krediet kreeg RCI een eerste pandrecht op de auto's van de vennootschappen. Wat financieringsmaatschappij RCI niet wist, was dat de eerste pandrecht op de auto's al eerder was verkregen door een bank. Terwijl in de overeenkomst tussen beide partijen was opgenomen dat er geen derde partij was met een pandrecht op de goederen. Wat de vennootschap in feite doet, is krediet verkrijgen door de auto's te gebruiken als middel van zekerheid voor de kredietverstrekkers. Hierbij geeft de vennootschap aan dat er geen derde partij aanwezig is, die ook een pandrecht heeft op de goederen. Als de situatie zich voordoet dat de vennootschappen failliet gaan zullen de nietsvermoedende kredietverstrekkers dus voor een probleem staan.

Deze situatie doet zich uiteindelijk ook voor en de vennootschappen gaan failliet. De vennootschappen komen hun verplichtingen niet na en de bank grijpt in en maakt gebruik van haar eerste pandrecht op de auto's. Financieringsmaatschappij RCI doet dit ook en er ontstaat een probleem. Uiteindelijk worden de auto's geveild, maar een groot deel van de opbrengst gaat naar de bank, waardoor RCI een deels oninbare vordering achterblijft. Als antwoord op deze situatie eist RCI een vergoeding van ruim 1,9 miljoen euro en eist de aansprakelijkheid van bestuurder A in privé. Bestuurder A, zo beargumenteert RCI, is immers een overeenkomst aangegaan terwijl hij wist of behoorde te weten, dat de vennootschappen deze overeenkomst niet na zouden kunnen komen en RCI hierdoor schade zou lijden. De eiser beroept zich in deze zaak dus niet op het Spaanse villa-arrest, maar op de norm die voortkomt uit het Beklamel-arrest.

De zaak verschijnt uiteindelijk voor de Hoge Raad en die oordeelt dat de door RCI gevoerde cassatie ongegrond is. De RCI voert in haar middelen namelijk aan dat ze een slechtere

⁶⁶ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627.

zekerheidspositie heeft verkregen door het handelen van de bestuurder. Zij hebben immers anders dan afgesproken, niet het eerste maar het tweede pandrecht gekregen. Volgens de Hoge Raad wordt hiermee nog niet voldaan aan het voldoende ernstig verwijt-criterium, omdat een slechtere zekerheidspositie niet hoeft te lijden tot schade. De bestuurder had ten tijde van het aangaan van de overeenkomst niet kunnen weten dat RCI schade zou lijden indien de vennootschap niet aan haar verplichtingen zou voldoen. Ook in dit arrest wijst de Hoge Raad dus op het voldoende ernstig verwijt criterium. De uitspraak van de Hoge Raad benadrukt in dit arrest benadrukt dit nog eenmaal:

“Voor het aannemen van zodanige aansprakelijkheid is vereist dat die bestuurder ter zake van de benadeling persoonlijk een ernstig verwijt kan worden gemaakt. Aldus gelden voor het aannemen van aansprakelijkheid van een bestuurder naast de vennootschap hogere eisen dan in het algemeen het geval is.”⁶⁷

Door het wijzen van het Tulip air-arrest en het RCI-arrest op één dag menen auteurs, dat de discussie over het Spaanse villa-arrest is gesloten.⁶⁸ In het Tulip air-arrest wordt namelijk verwezen naar het Spaanse villa-arrest en duidelijk gemaakt dat het in die zaak ging om een professioneel bemiddelaar, die een op hem rustende zorgvuldigheidsnorm had geschonden. Het ging dus niet om de persoon in kwestie in zijn functie als bestuurder, maar in zijn functie als professioneel bemiddelaar. In het RCI-arrest benadrukt de Hoge Raad deze stelling door te vermelden dat er voor de aansprakelijkheid van een bestuurder naast de vennootschap hogere eisen gelden in de vorm van een voldoende ernstig verwijt.

Sinds de uitspraken van de Hoge Raad in 2014 zijn er nog steeds gevallen te vinden waarin beroep wordt gedaan op het Spaanse villa-arrest. Het bekendste geval is het arrest van 18 september 2015.⁶⁹ Onderwerp van deze zaak was een advocaat, die door een cliënt beschuldigd werd van onrechtmatige daad. De advocaat in kwestie heeft getracht zich te verschuilen achter zijn B.V. en daarmee gebruik te maken van het voldoende ernstig verwijt-criterium. De Hoge Raad heeft hem aansprakelijk gesteld, omdat hij een zorgvuldigheidsnorm had geschonden, die op hem persoonlijk rustte. Deze aansprakelijkheid, zo werd gesteld door de Hoge Raad, kwam niet voort uit zijn hoedanigheid als bestuurder, maar uit zijn beroep als

⁶⁷ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627.

⁶⁸ de Ruijter 2014; van der Grinten 2014.

⁶⁹ HR, 18 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2745.

advocaat. Twee maanden later, in december 2015 wordt er evenals in maart 2016 weer beroep gedaan op het Spaanse villa-arrest. In beide gevallen is het Hof duidelijk over dit arrest en hanteert dezelfde motivatie als in het Tulip air-arrest en RCI-arrest.⁷⁰

⁷⁰Hof 's- Gravenhage 12 december 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3401.; Hof 's-Hertogenbosch 1 maart 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:739.

H4 Conclusie

4.1 Inleiding

Naar aanleiding van de discussie na Spaanse villa-arrest én de sinds 1990 verkregen nieuwe bevoegdheid van de Belastingdienst om zich te beroepen op het privaatrecht is deze scriptie geschreven om de invloeden van dit civiele arrest op de Belastingdienst als eiser te bekijken. Hierbij is onderzocht of het Spaanse-villa arrest de opvatting over de bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad ten aanzien van de Belastingdienst heeft veranderd én hoe de meer recente uitspraken van de Hoge Raad zich verhouden ten opzichte van dit arrest. Hiervoor is de volgende centrale vraag opgesteld:

Heeft het Spaanse villa-arrest de opvatting over de maatstaf van de bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad in het bijzonder ten aanzien van de Belastingdienst veranderd en hoe verhouden meer recente uitspraken van de Hoge Raad over de bestuurdersaansprakelijkheid zich ten opzichte van het Spaanse villa-arrest?

Om de centrale vraag en de deelvragen van deze scriptie te beantwoorden, is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Hierbij zijn literatuur en jurisprudentie de belangrijkste bronnen. De jurisprudentie, die is gehanteerd bestaat voornamelijk uit civiele arresten. Wel is getracht de fiscale aspecten en strekkingen van deze arresten in acht te nemen.

4.2 Samenvatting

Om de centrale vraag te kunnen beantwoorden zijn enkele deelvragen opgesteld, die hieronder stapsgewijs worden beantwoord, waarbij de relevante paragrafen worden aangehaald. Aanvankelijk wordt in paragraaf 2.1 de achtergrond van de externe bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad aangehaald. De deelvraag die hiermee gepaard gaat is de volgende:

Wat was de maatstaf, die gehanteerd werd door de Hoge Raad vóórafgaand aan het Spaanse-villa arrest?

Vóór het Spaanse villa-arrest hielden de rechters de volgende maatstaf aan om bestuurders aansprakelijk te stellen op grond van onrechtmatige daad: De bestuurder moet hebben

gehandeld namens de vennootschap én de bestuurder wist of behoorde te weten dat de vennootschap haar verplichtingen niet zou nakomen. Óf de bestuurder heeft toegestaan of bewerkstelligd dat de vennootschap niet aan haar verplichtingen voldoet én is hierbij zodanig onzorgvuldig geweest dat het gezien wordt als een voldoende ernstig verwijt. Deze voldoende ernstig verwijt-maatstaf komt voort uit het Ontvanger/Roelofsen-arrest, maar vindt zijn oorsprong in het Beklamel-arrest en het New Holland Belgium/Oosterhof-arrest. Na het vaststellen van de maatstaf wordt in de paragrafen 2.3 en 2.4 de volgende deelvraag beantwoord:

Op welke wijze veranderde het Spaanse villa-arrest de opvatting over de te hanteren maatstaf voor bestuurdersaansprakelijkheid?

Uit de bevindingen blijkt, dat het Spaanse villa-arrest, de opvatting over de te hanteren maatstaf ten dele heeft beïnvloed. Een deel van de deskundigen menen, dat het eenvoudiger is geworden om bestuurders aansprakelijk te stellen door toedoen van dit arrest. Volgens hen is de (voldoende) ernstig verwijt-norm niet meer van toepassing en is een enkel verwijt dus voldoende bestuurders aansprakelijk te stellen. Een ander deel is het oneens met deze stelling en is van mening, dat de oude maatstaf onverminderd blijft gelden. Deze tegenstanders menen, dat het in het Spaanse villa-arrest om een persoon in de hoedanigheid van beroepsbeoefenaar gaat en niet om een persoon in de hoedanigheid van bestuurder. Hieruit blijkt, dat de algehele opvatting over de te hanteren maatstaf niet wijzigde naar aanleiding van het Spaanse villa-arrest, maar dat er wel onduidelijkheid was. Vervolgens staat in paragraaf 2.5 de volgende deelvraag centraal:

Welke invloed heeft het Spaanse-villa arrest op de bestuurdersaansprakelijk op grond van onrechtmatige daad met de Belastingdienst als eiser?

Als de oude voldoende ernstig verwijt niet meer geldt en een enkel verwijt voldoende is kan de Belastingdienst door toedoen van het Spaanse villa-arrest de bestuurder, buiten de rechtspersoon om aansprakelijk stellen. Hierbij is enkel een verwijt van onrechtmatige daad voldoende, wat de positie van de Belastingdienst als eiser aanzienlijk versterkt. De rechters toetsen de handelingen van de bestuurders immers niet op de eisen van een voldoende ernstig verwijt. Na het beantwoorden van deze deelvraag komt in paragraaf 3.1 en 3.2 de volgende deelvraag aan bod:

Hoe verhouden uitspraken van na het Spaanse villa-arrest zich met dat arrest?

In uitspraken na het Spaanse villa-arrest is er geen sprake van het consequent hanteren van de vermeende maatstaf uit het Spaanse villa-arrest door de rechters. Tot september 2014, waarop de Hoge Raad duidelijkheid schept over het Spaanse villa-arrest zijn drie voorbeelden te vinden van uitspraken, waarbij een beroep op het Spaanse villa-arrest wordt gehonoreerd. Hierbij gaat het in twee gevallen om een bestuurder, die tevens een beroepsbeoefenaar is. Maar ook in een rechtszaak, waar de bestuurder geen beroepsbeoefenaar is wordt de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest toegepast. Dit botst met de drie uitspraken, waarbij de bestuurder geen beroepsbeoefenaar is én een beroep op het Spaanse villa-arrest niet succesvol is. Van een consequente hantering van de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest is dan ook geen sprake. Voortbordurend op de vorige deelvraag wordt in paragraaf 3.2 de laatste deelvraag beantwoord:

Wordt er naar aanleiding van recentere uitspraken een ander maatstaf gehanteerd dan de maatstaf, zoals opgenomen in het Spaanse villa-arrest?

De Hoge Raad benadrukt in de RCI en Tulip air-arresten, dat het in het Spaanse-villa arrest ging om een onrechtmatige daad, dat voortkwam uit de taakuitoefening van een beroepsbeoefenaar. Dit betekent dus, dat het in het Spaanse villa-arrest ging om een vorm van beroepsaansprakelijkheid en niet om bestuurdersaansprakelijkheid. Recentere uitspraken uit 2015 en 2016 laten dan ook zien, dat de maatstaf uit het Spaanse villa-arrest niet geldig is en de maatstaf uit het Ontvanger/Roelofsen-arrest nog steeds geldt in het geval dat een zaak betrekking heeft op een bestuurder, die in zijn hoedanigheid als bestuurder, een onrechtmatige daad begaat.

4.3 Conclusie

De antwoorden op de deelvragen leiden tot de conclusie waarmee de centrale vraag kan worden beantwoord. Het Spaanse villa-arrest heeft de opvatting over bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad, in het bijzonder ten aanzien van de Belastingdienst niet verandert. De meer recente uitspraken van de Hoge Raad gaan in

tegen het Spaanse villa-arrest en benadrukken, dat het Spaanse villa-arrest niet gaat om bestuurdersaansprakelijkheid. Het is een vorm van beroepsaansprakelijkheid. Hiermee stelt de Hoge Raad, dat de maatstaf uit het Ontvanger/Roelofsen-arrest onverminderd blijft gelden. Deze conclusie maakt duidelijk, dat de positie van de Belastingdienst als eiser niet wordt versterkt. Om een bestuurder aansprakelijk te stellen op grond van onrechtmatige daad immers sprake zijn van een voldoende ernstig verwijt en biedt een verwijt alleen geen succes.

H5 Discussie

Uit het onderzoek is gebleken dat het Spaanse villa-arrest geen invloed heeft gehad op de positie van de Belastingdienst als eiser. Van een vermeende maatstafwijziging is er namelijk geen sprake geweest. Het resultaat van het onderzoek komt overeen met een valide antwoord op de relevante probleemstelling. Naar aanleiding van de ontstane discussie ontstond wel de verwachting, dat de Hoge Raad wel degelijk had gesleuteld met de maatstaf. Dat maakt de uitkomst van het onderzoek interessanter. Hoewel de verwachtingen achteraf niet juist zijn gebleken en het Spaanse villa-arrest hiermee geen invloed heeft gehad op de positie van de Belastingdienst als eiser, acht ik de gehanteerde onderzoeksmethode, de kwalitatieve onderzoeksmethode wel de juiste. De invloeden van een arrest zijn immers nergens duidelijker in terug te vinden dan in bronnen als jurisprudentie en literatuur. Hierbij is vooral de jurisprudentie belangrijk, omdat de literatuur weleens een vertekend beeld kan geven. De reden hiervoor is de snelle ontwikkeling van de rechtspraak, waardoor literatuur snel achterhaald kan zijn. Jurisprudentie daarentegen wordt vaker aangepast en is uitgebreid. Deze onderzoeksmethode is de juiste gebleken, omdat het tot een helder antwoord van de probleemstelling heeft geleid. Een andere onderzoeksmethode had niet tot een ander conclusie geleid. Bovendien heeft deze onderzoeksmethode tot nieuwe inzichten geleid. Hoewel er veel is geschreven over dit onderwerp is de positie van de Belastingdienst als eiser niet of nauwelijks aan bod gekomen. Dit onderzoek heeft laten zien, dat de Belastingdienst als eiser zou worden begunstigd in het geval van een wijziging in de maatstaf. De Belastingdienst zou door een maatstafwijziging namelijk aan enkel een verwijt genoeg hebben om een bestuurder aansprakelijk te kunnen stellen.

De jurisprudentie is naast een sterk punt, ook een belangrijke tekortkoming in het verrichte onderzoek. Er is namelijk weinig jurisprudentie, waarin de Belastingdienst als eiser optreedt. De meest bekende rechtspraak op dit gebied is het Ontvanger/Roelofsen-arrest, maar dit arrest is van vóór het Spaanse villa-arrest. Derhalve is de conclusie van de deelvragen en daarmee ook de onderzoeksvraag gebaseerd op rechtspraak, waarin de Belastingdienst geen rol speelt. Er zou in de komende jaren wederom onderzoek kunnen worden gedaan naar de probleemstelling in dit onderzoek. Wellicht zal er met de constant vernieuwde jurisprudentie, een rechtszaak kunnen voorkomen waarbij de Belastingdienst als eiser optreedt, zoals in het Ontvanger/Roelofsen-arrest. Als de Belastingdienst in de toekomst een beroep doet op het

Spaanse villa-arrest zou dit alleen succesvol zijn indien de bestuurder in kwestie een verwijt gemaakt kan worden in zijn taak als beroepsbeoefenaar.

Literatuurlijst

van Bekkum 2013

J. van Bekkum, 'Hoge Raad vergroot risico aansprakelijkheid bestuurders voor gewone zakelijke risico's', *Tijdschrift voor insolventierecht*, afl. 17, p. 93-110.

Base Advocaten 2013

"Spaanse villa's"; bestuurdersaansprakelijkheid of eigen onrechtmatige daad?, *Base Advocaten* 23 augustus 2013, Google.nl (zoek op *bestuurdersaansprakelijkheid villa base*).

Borrius 2009

J. Borrius, *'Kroniek bestuurdersaansprakelijkheid'*, Deventer: Kluwer 2009.

Campen & de Werd 2013

A. van Campen & M. de Werd, 'Aansprakelijkheid bestuurders verscherpt' *Het Financieele Dagblad* 1 Januari 2013.

Dorresteijn 2015

A.F.M. Dorresteijn, *'Jurisprudentie ondernemingsrecht'*, AVDR 2015.

van der Grinten 2014

J. van der Grinten, *'Persoonlijke aansprakelijkheid bestuurders, twee wegen'*, *Wieringa Advocaten* 19 September 2014, Google.nl (zoek op *twee wegen aansprakelijkheid*).

de Groot 2003

H. de Groot, *'Bestuurdersaansprakelijkheid'*, Deventer: Kluwer 2003.

Grunsven 2011

M. van Grunsven, 'Zware kritiek maar geen veroordelingen', *NRC Handelsblad* 15 april 2011, Google.nl (zoek op *kritiek veroordelingen nrc*).

de Jonge & Klaassen 2016

L. de Jonge & N. Klaassen, 'Bestuurder pikken aanpak topinkomens niet langer', *Algemeen Dagblad* 14 april 2016, Ad.nl (zoek op *bestuurders pikken*).

de Kluiver 2015

H. de Kluiver, 'Kroniek van het ondernemingsrecht', *NJB* 2015, afl. 15, p. 993-1005

Kroeze 2013

M. Kroeze, 'Bestuurdersaansprakelijkheid of eigen onrechtmatige daad. Maatstaf voor aansprakelijkheid', *Ondernemingsrecht* 2013, afl. 47, p. 243-246.

van Mens & Roosjen 2014

J. van Mens & R. Roosjen, 'Aansprakelijkheid van bestuurders ten opzichte van schuldeisers; "bestuurders kunnen weer iets rustiger slapen"', *Van Diepen Van Der Kroef Advocaten* 2014, Google.nl (zoek op: *bestuurders rustiger slapen*).

Mussche 2014

M. Mussche 'De invloed van het arrest Spaanse villa: een tussenbalans', *Bedrijfsjuridische berichten*, afl. 34.1, p.105-108.

Olden 2013

P. Olden, 'Toerekening of afrekening', *Ondernemingsrecht* 2013, afl. 1, p.3-4.

Olden 2015

P. Olden, 'Koester de maatstaf 'ernstig verwijt': beter hebben we niet', *Ondernemingsrecht* 2015, afl. 70, p. 367-369.

Raaijmakers 2007

J.H.P.M. Raaijmakers, '*Aansprakelijkheid in belastingzaken*' Deventer:Kluwer 2007.

Raaijmakers 2013

T. Raaijmakers, '*Costa Blanca: directe aansprakelijkheid bestuurder buiten BV om*', Nijmegen: Ars Aequi 2013, p. 125-128.

de Ruijter 2014

B. de Ruijter, 'Hoge Raad scheidt meer duidelijkheid over verschil tussen bestuurdersaansprakelijkheid en beroepsaansprakelijkheid', *Kvdl* 25 september 2014, Google.nl (zoek op kvdl hoge raad duidelijkheid).

Stibbe 2006

V. Stibbe, '*Het verwijt aan de bestuurder bij aansprakelijkheid van de rechtspersoon.*' Den Haag:Boom 2006.

Stolp 2013

M.M. Stolp, 'Enkele belangrijke aspecten van bestuurdersaansprakelijkheid ex art. 6:162 BW belicht', *NJB* 2013/1344, afl. 22, p. 1440-1447.

Strik 2010

D.A.M.H.W. Strik, '*Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*', Deventer:Kluwer 2010.

Trouw 2011

'Onderwijstop verdient ruim boven de norm', *Trouw* 29 september 2011, Google.nl (zoek op onderwijstop trouw).

de Valk 2009

S. de Valk. '*Aansprakelijkheid van leidinggevend*', Deventer: Kluwer 2009.

Westenbroek 2015

W. Westenbroek, 'Metaalmoetheid na 88 jaar 'externe' bestuurdersaansprakelijkheid en Spaanse Villa, het is tijd voor herbezinning: laat de ernstig verwijt maatstaf los', *Ondernemingsrecht* 2015, afl. 69, p. 353-366.

Arresten:

HR 6 april 1979, NJ 1980/34, ECLI:NL:HR:1979: AH8595

HR 6 oktober 1989, NJ 1990/286, ECLI:NL:HR:1989:AB9521

HR 28 juni 1996, NJ1997/102, ECLI:NL:HR:1996:ZC2120

HR 25 juni 1999, NJ 2000/33, ECLI:NL:HR:1999:ZC2936

HR 18 februari 2000, NJ 2000/95, ECLI:NL:HR:2000:AA4873

HR 8 december 2006, NJ 2006/659, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758

HR 11 september 2009, NJF 2010/38HR ECLI:NL:RBAMS:2009:BK7176

HR 23 november 2012, CB 2012/230, ECLI:NL:HR:2012:BX5881

HR 5 september 2014, 13/03116, ECLI:NL:HR:2014:2627

HR 5 september 2014, 13/03314, ECLI:NL:HR:2014:2628

HR, 18 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2745

Hof 's- Gravenhage 12 december 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3401

Hof 's-Hertogenbosch 1 maart 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:739

Rb. Rotterdam 1 mei 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:CA2961

Rb. 's-Gravenhage 24 juli 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:19716

Rb. Limburg 4 december 2013, ECLI:NL:RBLIM:2013:9643